

L'EDUCACIÓ A CAMPRODON AL LLARG DEL SEGLE XX

Ariadna Romans i Sala
Anna Salvador i Puigmal

El nostre interès cap a l'educació ens ha portat a fer un recorregut per Camprodon buscant documents, fent entrevistes i diverses investigacions per conèixer els edificis on s'impartia l'ensenyament, els aspectes pedagògics que definien el treball dels mestres i altres punts de vista a destacar de l'educació formal del segle XX al nostre poble. Hem considerat que hi havia una clara diferència entre l'educació abans, durant i després de la guerra, per tant hem separat en tres blocs tota la informació recollida. A més, per poder entendre millor l'educació en aquest segle, l'hem emmarcat en el context històric de Camprodon.

CONTEXT HISTÒRIC

A principis de segle, Camprodon viu algunes transformacions, sobretot econòmiques. En aquests moments consta d'un cens de 1.513 habitants.

És important destacar atguts fets com el turisme (promocionat per gent com el Dr. Bartomeu Robert i Ferrer i Barbera entre d'altres), la tradició comercial, les indústries (Birba, Pujol i altres fàbriques dedicades a la fabricació tèxtil ofereixen un augment de llocs de treball important), el sector de la construcció etc... Aquests fets tenen la seva rel·levància perquè la vila adquireixi un millor nivell econòmic. Fins llavors era l'agricultura la principal font d'ingressos a Camprodon.

A nivell polític, l'alcalde del poble del 1910 al 1914, és Josep Cuatrecasas i Genis, d'ideologia conservadora com els dos alcaldes posteriors. No va ser fins a l'octubre del 1923 quan s'anomena alcalde a un republicà federal; Joan Morer i Lacot, que desenvolupa aquesta tasca durant 1 any. Els conservadors, tornen a entrar a l'Ajuntament fins l'abril del 1931, ja que el dia 14 d'aquest mes, pels carrers de Camprodon comença a circular el rumor que Francesc Macià ha proclamat la República Catalana, i que a la resta de l'estat havia estat proclamada la República Espanyola. A la tarda d'aquell mateix dia, el governador civil Albert de Quintana, va ordenar que es constituís el nou Ajuntament.

Fins al desembre del 1934, l'alcalde és Francesc Suriñach i Guàrdia. El seu successor serà l'Anton Claret i Comes (també partidari de la República) i restarà a l'Ajuntament fins al juliol del 1936.

L'alçament de Franco produeix un desconcert al poble, va ser substituït l'alcalde, i al seu lloc hi va entrar Josep Vila i Dalmau com a republicà d'esquerres (que es

manté com a batlle fins al 1939). Al poble, la tensió, la fam i la por augmentaven. L'atac a Roses per part del vaixell de guerra feixista «Canarias» fa espantar més la gent, i així fou com es va decidir eliminar totes les persones de dretes que podien facilitar l'entrada a les tropes de Franco. Van ser detinguts 18 camprodonins tot i que les milícies de Can Garcia (UGT), intervingueren evitant una desgràcia.

Durant aquests anys de guerra es confiscaren algunes cases d'estiueig, hotels i altres edificis.

Una de les principals dificultats que es va trobar el poble, va ser l'arribada massiva de refugiats. En teoria, el Comité per a l'Ajuda de Refugiats, els mantenia, però el cert és que suposaven al poble una gran despesa econòmica, en un temps en que eren molt poques les famílies de Camprodon que podien viure mitjanament bé. Aquests refugiats arribaren a ser prop de 700 en una població que no superava els 1.380 habitants en origen.

Les persones que van rebre acolliment disposaven amb certa regularitat de menjar, però els nens del poble passaven gana. Veient aquesta situació, l'alcalde decidí demanar ajuda a la Direcció General d'Avituallament, per tal de donar un àpat diari, almenys, a la mainada. Així s'aconsegueix que tots els menors de 14 anys tinguin un vas de llet i un panet diari.

Però la guerra no s'atura i la gent comença a sentir-se decaiguda de tanta misèria. Va ser l'any 1938 quan es va rebre l'ordre de posar altaveus a totes les places del poble. L'objectiu era aconseguir que la població no caigués en un desànim que conduiria irremediablement a una derrota de l'exèrcit republicà.

Com a dada curiosa, cal dir que al poble de Camprodon s'hi establí, entre d'altres famílies forasteres, la família del president del govern J. Negrín. El president feia reunions extraoficials amb el ministre de defensa i altres persones vinculades amb el govern.

Als darrers temps de guerra, Camprodon es va convertir en un gran hospital. Hi havia ferits de guerra a l'hotel Güell, al casino, a les escoles, etc.

La retirada a Camprodon va suposar, potser, un dels pitjors moments de la guerra. El poble, tant proper a la frontera amb França, es va convertir en pas obligat per a tots aquells refugiats que fugien del país. A més del destacament republicà que constava de 25.000 homes, els últims dies en quedaven uns 247.

L'alcalde havia fugit. Ocupava el seu lloc el que fins llavors havia estat tinent d'alcalde; en Jaume Pradell.

Per tal de dificultar l'entrada dels Nacionals, es varen volar alguns ponts. Es cremà la fàbrica de Can Birba i una serradora entre altres edificis. L'alcalde va fer evacuar el poble, i la nit del 12 al 13 de febrer del 1939, les tropes nacionals del general Franco van entrar a Camprodon.

Es va crear un Ajuntament de caràcter provisional designant en Joan Saqués com a batlle. Aquest consistori va regir fins al maig del 1940, data a partir de la qual es

constitueix l'Ajuntament oficial. L'alcalde fins al gener del 1945 és Joan Sau i Santaló. Cal remarcar que tots els alcaldes del poble van pertànyer al Movimiento nacional fins el 1979.

La postguerra va resultar sens dubte un període molt dur. Malgrat que s'havia donat per finalitzada la guerra, la gent continuava passant gana; les cartilles de racionament no eren suficients.

Al Carrer València, on anys abans s'havia editat *La Muntanya* i *El Muntanyenc*, s'hi va crear la secció de la Falange Espanyola. Els nens rebien instrucció militar i desfilaven pel Maristany.

L'any 1940, moment en el qual Camprodon constava de 1.204 habitants, es va patir l'aiguat més gran de la història del poble. Malgrat tot, al 1941 l'Ajuntament decideix que la vida pública del poble torni a funcionar, encara que no sigui completament. L'any 1948 es va crear el Patronat Local de Turisme, amb alguns membres del poble i estiuejants. En aquells moments l'alcalde era Miquel Vila i Bertran. Els anys passaven i l'economia del poble continuava depenent en gran part de les fàbriques, el turisme, el comerç i també l'agricultura. Actualment, amb uns 2.500 habitants, aquestes segueixen essent les fonts d'ingrés econòmic més importants a Camprodon.

L'EDUCACIÓ DE PRINCIPIS DEL S. XX FINS AL 1936

El primer lloc que tenim constància que s'hi impartia ensenyament a principis del s. XX era a la plaça Santa Maria. D'una banda, a l'actual edifici Bar la Parra on en el primer pis estudiaven les noies i en el segon pis els nois. D'altra banda, en la zona dels boxos del monestir de Sant Pere on hi havia les monges de Sagrat Cor de Maria que al 1935 es veieren condicionades a canviar de lloc i s'instal·laren al carrer València (actual Llar d'Infants) fins a l'arribada de la guerra.

Els professors que impartien classes a l'escola pública en aquesta etapa són en Joan Tresserres i la Maria Gardella. Els sous d'ambdós son molt baixos, però la bona consideració que tenen dins el poble els permet millorar la seva qualitat de vida gràcies als obsequis de menjar i l'acollida que els hi donen els vilatans. Tant el Sr. Joan com la Sra. Maria impartien les assignatures de tots els graus en una sola aula pels nois i una per a les noies respectivament. Aquest fet obligava als professors sovint a deixar més de banda els continguts teòrics i centrar l'educació en aconseguir l'ordre i el respecte. Podríem dir que l'ensenyament se centrava en aspectes conductuals i en base a aquests, els estudiants passaven, o no, al següent grau. No existien exàmens, ni cap altre tipus d'avaluació. Segons els mateixos alumnes, el seu interès era mínim per a aprendre, l'educació era massiva, no ni havia cap tipus d'atenció individual, ni es tenien en compte les seves necessitats.

Els professors es dedicaven també a fer classes extra escolars on es podia posar

més èmfasi a alguns continguts teòrics i això feia que s'aprengué més en aquest tipus de classes que en la mateixa escola del poble. No totes les famílies, però, podien pagar la «conferència» als seus fills.

A l'escola de monges del Sagrat Cor de Maria tenim coneixement que impartia classes la Hrna. Maria Fidel·la, donant una educació només a noies basada en l'aprenentatge d'aspectes de la llar i religiosos. A més, de les hores de classe també aconseguiren crear unes classes extraescolars on s'aprenien *labores* o es podia participar en una coral femenina.

Altres aspectes entorn a l'educació que trobem importants a destacar d'aquest principi de segle XX és en relació a com s'aborda el tema de la llengua i la religió a les escoles, tenim constància que la pressió de molts vilatans va aconseguir apartar la religió com a assignatura de l'escola pública, no obstant la catequesi era obligatòria com a extraescolar. En relació a la llengua sabem que els llibres de text eren tots en castellà, però l'origen català de la majoria de professors que passen pel nostre poble fan que l'educació acabi essent bilingüe.

Del 1936 al 1939, l'escola deixa de tenir interès pedagògic, per convertir-se en un lloc on «deixar la mainada» unes hores al dia i ja en els últims anys de la guerra, com està exposat en el context històric, l'escola es converteix en hospital.

L'EDUCACIÓ DE LA POSTGUERRA

Acabada la guerra, ens veiem obligats a parlar de l'escola en un marc totalment franquista que condiona per totes bandes l'educació.

A Camprodon, trobem, per una banda, les escoles «Nacionales», situades a la plaça Santa Maria (on trobem encara actualment l'escola de primària de la vila), just al costat dels jardins del monestir de Sant Pere.

Durant la postguerra era impensable que nens i nenes poguéssin compartir qualsevol cosa i les aules no fóren menys. L'escola està dividida en dos pisos: les nenes, a baix, i els nens a dalt (encara actualment es poden veure les marques a la paret de l'entrada dels «niños», damunt la porta esquerra de l'entrada principal).

A part de la dubtosa qualitat de l'ensenyament, també va disminuir considerablement la quantitat i es va reduir moltíssim el nombre d'alumnes que assistien a classes, degut a diversos motius.

D'una banda, molts alumnes van veure partits els seus estudis per la guerra i ja van entrar en el món del treball sense plantejar-se més la possibilitat de continuar a l'escola. D'altra banda, moltes famílies de Camprodon (la majoria catalanes de tota la vida i ressentides amb el règim), no van considerar oportú que els seus fills rebessin una educació regida per una filosofia tan allunyada del què pensaven. També cal dir que arriba la concepció de que en nuclis de població més importants, l'educació augmenta de qualitat i, per tant, les famílies que econòmicament s'ho poden permetre,

porten els seus fills a estudiar a Olot o fins i tot a Barcelona.

Amb el franquisme, també tornen les monges que havien fugit durant la guerra, instaurant l'escola de nenes del Sagrat Cor de Maria, al carrer València, a can Surís (on actualment hi trobem la Llar d'Infants Municipal). L'escola religiosa funcionarà durant 40 anys.

En relació al professorat, ens centrarem en el de les escoles nacionals, ja que les monges, quan marxen cap a Olot, s'emportaren tot tipus de documentació, i només sabem alguns noms que ens sonen barrejats com Hrna. Tránsito o Hrna. Maria, que hem sentit durant converses mantingudes amb antigues alumnes.

Així doncs, impartint classes a la plaça de Santa Maria, trobem en Joan Batalla, molt vinculat a la vida de la població, ja que formarà part de l'Ajuntament de la vila als anys 1937 i 1938 a través del partit d'esquerrers de la UGT, però durant el període de la «caça del roig», es demana un informe vital «*con toda veracidad y sin ocultar detalles*», que el portarà a ser tancat i depurat, fins que tornà a Camprodon, però sense poder exercir de professor.

També trobem a Maria Gardella, J. Antonio Martínez, Josep Fernández, Just Malmeneu i Mariano Bertranpetit, que s'encarregaven que l'escola funcionés en perfecte ordre i que es veiés obligats a dirigir-la amb una orientació franquista.

Els continguts que s'ensenyen a l'escola són bàsicament per a formar els nens perquè de grans siguin uns «bons defensors del seu país: Espanya», i les noies perquè siguin unes «perfectes mestresses de casa».

Les classes estaven formades per una cinquantena d'alumnes d'edats similars, i cada professor es feia càrrec de dos o tres cursos al mateix temps.

La metodologia emprada era bàsicament memorística i primava la correcció en la conducta. Era important formar persones obedients i implantar l'esperit falangista. Tot i així, a pobles petits com Camprodon, els controls centrals no arriben tan sovint com a altres nuclis de major nombre d'habitants i, depenent del professor, hi ha normes falangistes que es converteixen en més permissives o que s'anul·len. Naturalment, de forma clandestina.

En aquesta època, el mestre va agafant més prestigi entre els vilatans i la gent el comença a considerar com a part important en la infraestructura del poble.

Per últim destacarem dos aspectes importants i dels quals n'hem parlat ja en l'educació abans de la guerra: la religió i la llengua.

Si la religió havia estat apartada del temari obligatori, cal dir que ara torna com a assignatura important i imprescindible, no només en l'horari escolar, sinó que en hores extraescolars, el mateix professor controlava, o feia controlar per altres alumnes, que els nens anessin a les misses corresponents, confessions i doctrines.

Respecte a la llengua, evidentment, el castellà regna com a idioma oficial, tot i que hem de tenir en compte que a Camprodon el català segueix essent la llengua més utilitzada, deixant el castellà per a aspectes més formals.

A tall de reflexió, volem dir que la informació que hem recollit ha estat molta i

captar tot el que fa referència a l'educació partint de fonts tant directes com els mateixos testimonis és molt difícil, sinó impossible. Gairebé tan impossible com explicar en paraules les sensacions, emocions i aprenentatge d'aquesta recerca. És per això que tot el que podem llegir en aquestos textos és tan sols una ínfima part del que n'hem après.

(de dalt a baix) Antiga escola nacional de la plaça de Santa Maria, antiga escola del Sagrat Cor de Maria i l'última escola del Sagrat Cor al carrer València.